

Edyta Karczmarska OV

 <https://orcid.org/0000-0001-5807-9143>

Uniwersytet Opolski

Solidarność jako pojęcie interdyscyplinarne. Różne szkice solidarności

 <https://doi.org/10.15633/9788374389952.02>

„Solidarność” jest pojęciem wieloznacznym. Pojawia się w wielu kontekstach i znaczeniach, odnosi się do niemal wszystkich dziedzin ludzkiego życia i działania. Pojęcie to występuje w tematach społecznych – od solidarności społecznej poprzez reklamy społeczne i rozwiązania proponowane przez politykę, ekonomię i ekologię.

„Solidarność” to także postawa ogólnoludzka, przekazywana od najmłodszych lat w różnej formie i kształcie. „Solidarność to pojęcie wielopłaszczyznowe i wieloznaczne, ale – co ciekawe – to właśnie jego niedookreśloność stanowi jego wartość. Pojęcie to budziło odległe wspomnienia, nasuwało myśli o godności i o heroizmie, podkreślano wagę wspólnoty, zobowiązania i współodpowiedzialności wynikających z bycia człowiekiem. Solidarność tworzyła więzy międzyludzkie i często odgrywała ważną rolę w budowaniu szeroko rozumianej wspólnoty”¹. Słowo „solidarność” jest zatem nieostre, a zarazem elastyczne i może wymagać dookreślenia. Wartością jest brak pełnej i jednej jego definicji.

Solidarność ma różne oblicza, m.in. możemy spotkać się z: solidarnością międzypokoleniową, solidarnością społeczną, solidarnością międzynarodową, solidarnością ekologiczną, solidarnością połączoną z etyką i kontekstami, które wymagają stworzenia nowych rozwiązań i jakości. Przy próbie odpowiedzi na pytanie, czym jest solidarność, oprócz definicji istotne jest podejście do niej jako do wartości i pewnej postawy, z których wypływa zainteresowanie różnych dziedzin wiedzy. Zarówno lingwistyka, jak

1 J. Stecko, *Wystarczy zrobić niewiele, by zmieniło się wiele, czyli czym jest etyka solidarności*, w: *O solidarności wielką i małą literą pisanej*, red. M. Krzysztofiński, G. Ostasz, J. Stecko, Rzeszów 2019, s. 150.

i socjologia będzie ujmowała ten fenomen w obrębie własnej metodologii i zainteresowań. Solidarność i jej zaistnienie wpływa na prawa, które wpływają z godności osoby ludzkiej, a także na programy i koncepcje mające na celu ochronę, wsparcie osób i uczynienie ze świata miejsca lepszego do życia i społecznego rozwoju.

Solidarność i jej istota niejako zawiera postulat interdyscyplinarności. W niniejszym artykule zostanie dokonana analiza literatury przedmiotu pod kątem interdyscyplinarnego rozumienia tego słowa oraz kontekstów i inklinacji występowania solidarność w różnych jej odmianach. Interesujące jest też nakreślenie rozmaitych jej aspektów i zasięgu. Wychodząc od rozumienia interdyscyplinarnego solidarność, przejdziemy do rozumienia solidarność jako programu, zasady życia ludzkiego, zadania, a także solidarność jako globalnej przestrzeni poruszania się ludzi.

Dla dokładniejszego poznania istoty pojęć, jakie tworzą ową rzeczywistość, nastąpi próba połączenia definicji solidarność i odniesienia jej do interdyscyplinarności.

Solidarność interdyscyplinarna

Jedna z definicji solidarność odnosi te zagadnienie do dwóch jej aspektów, mianowicie rozpatruje ją w odniesieniu do intencji osobistej działającego człowieka oraz w odniesieniu do zakładanej intencji odbiorcy takiego działania powodowanego solidarnością². „Kluczowa dla pojęcia solidarność jest więź oparta głównie na wspólnocie idei, przekonani czy wartości. To więź, która kojarzy się z rodzajem wspólnoty, poczuciem przynależności, a także gotowością do działania w sprawie wspólnych idei”³. Solidarność, o której mowa w przytoczonym cytacie, jest solidaryzowaniem się ku szczytnym ideom. Być może można powiedzieć o solidarność, wspólnym celu i spójności mafijnych grup, jednakże, jeżeli interesujący jest inspirujący wymiar solidarność, to grupa o charakterze mafijnym nie stanowi wartości⁴.

Płaszczyzną inspiracji jest ten rodzaj solidarność, który nie zamyka się w pojęciu, ale jest ideą, która tworzy się przez różne zmienne historyczne. „Solidarność [...] nie jest bowiem ani pojęciem, ani gotową teorią etyczną, jest ideą. Pojęcia zazwyczaj charakteryzują się tym, że dają się względnie

2 Por. J. Stecko, *Wystarczy zrobić niewiele, by zmieniło się wiele...*, dz. cyt., s. 151–152.

3 J. Stecko, *Wystarczy zrobić niewiele, by zmieniło się wiele...*, dz. cyt., s. 152.

4 Por. J. Stecko, *Wystarczy zrobić niewiele, by zmieniło się wiele...*, dz. cyt., s. 152.

łatwo zdefiniować, idee natomiast zawsze pozostają trochę nieokreślone. One są raczej wzorami rzeczy niż wyrazem ich faktycznego stanu. Solidarność jest dla nas czymś do odwzorowania, co określa się w miarę urzeczywistnienia i co wciąż musimy definiować na nowo. Nie wiąże się ona również z żadną gotową teorią [...]. Idea jest czymś, co w gruncie rzeczy nie potrzebuje uzasadnień, ona uzasadnia się sama przez się. [...]. Idea to jakby jakieś światło”⁵. Ten cytat, przytoczony za księdzem profesorem Józefem Tischnerem, jest dowodem na różne odcienie rozumienia solidarności jako idei. Wszystkie one prowadzą jednak do rzeczywistości przekraczającej zwykłe i zawężone definicje. Solidarność jest przestrzenią ludzką, tworzoną dla dobra drugiej osoby. To pewne zjawisko, fenomen, który znajduje zastosowanie w wielu tematach i dziedzinach życia społecznego.

Dialog między dziedzinami i powiązania między poszczególnymi naukami podsuwają możliwość zastosowania koncepcji interdyscyplinarnej, która jest próbą opisanego przedmiotu badań z różnych perspektyw poznawczych, która nie blokuje wewnątrzdiscyplinarnego procesu wyjaśniania interesujących zjawisk. Interdyscyplinarna solidarność jest solidarnością opartą na dialogu nauk. „Interdyscyplinarność dialogowa czerpać powinna z filozofii dialogu rozumianego jako autentyczna wymiana, zetknięcie z innymi, które pozwala nie przewyciężyć monologiczną samotność, ale przede wszystkim dokonać ukonstytuowania siebie. Paradoks takiego ujęcia dialogu polega na tym, że jest jednocześnie wykroczeniem poza siebie i potwierdzeniem siebie. Jednak paradoks ten jest jednocześnie wyrazem siły ujęcia dialogowego, gdyż ujmuje jednocześnie oba aspekty: wewnętrzny i zewnętrzny”⁶. Interdyscyplinarność bazująca na dialogu nie przekreśla wewnątrzdiscyplinarnego starania o rozwikłanie kwestii solidarności. Zawartość treściowa słowa „solidarność” jest wymieniana z innymi rozumieniami i interpretacjami na temat wiedzy i rozumienia nauk szczegółowych, przyrodniczych i innych.

Możliwość interdyscyplinarnej solidarności wynika z ujęcia dialogicznego nauk. „Relacje między poszczególnymi naukami, a przede wszystkim między dyscyplinami szczegółowymi a filozofią mogą być właśnie modelowane na wzór tego potwierdzającego i konstytuującego tożsamość dialogu. Najważniejsze jest z tej perspektywy, że dialog nie wymaga szukania wspólnej

5 Por. J. Stecko, *Wystarczy zrobić niewiele, by zmieniło się wiele...*, dz. cyt., s. 153.

6 *Głosy w sprawie interdyscyplinarności. Socjologowie, filozofowie i inni o pojęciach, podejściach i swych doświadczeniach*, red. J. Kurczewska, M. Lejzerowicz, Warszawa 2014, s. 269.

plaszczyny, co wydaje się niezbędne w przypadku niedialogowej interdyscyplinarności. Różne poziomy ogólności, różne plany teściowe nakładają się na siebie po obu stronach dialogowej wymiany i w tym powiązaniu tworzą nowe całości”⁷. Solidarność może być rozpatrywana pod względem różnic między szczegółowymi dyscyplinami wiedzy. Jej zakres nie kończy się na definicji, ale charakteryzuje ją idea, która zdaje się być trwała i niedokończona, jeśli chodzi o nowe ujęcia i sposoby wyrażania założeń mających cechy solidaryzowana się z kimś, z czymś lub wobec czegoś.

Solidarność może być ramowym przedsięwzięciem z rozwiniętym planem i określoną zadaniowością w konkretnym czasie. Solidarność może być zatem celowa i zaplanowana.

Solidarność jako program

Istnieje możliwość programowego podejścia do solidarności jako do procesu zapowiadającego zmiany i społeczne rozładowywanie napięć. Proces budowy nowych i niezależnych struktur jest celowym projektowaniem programu na bazie solidarności. Istnieją takie momenty w historii, w których szczególnie program taki jest konieczny do przeprowadzenia. „Solidarność «nadnaturalna» pojawia się wtedy, kiedy wspólnota w obliczu niebezpieczeństwa zdaje sobie sprawę, że albo się zjednoczy i podejmie walkę zgodnie z maksymą «jeden za wszystkich, wszyscy za jednego» albo zginie. Niebezpieczeństwem może być najazd kosmitów, powódź, napaść wrogiej armii, czy też sytuacja jaka miała miejsce pod koniec istnienia komunizmu. Zbiorowy instynkt samozachowawczy podpowiedział, że jeszcze trochę działania tego systemu, a nie będzie już w ogóle co jeść, co pić i czym się ogrzać. Po kilku zrywach nieudanych i niepowszechnych, czyli mało solidarnych, zrozumieliśmy, że jedyną szansą na zmianę jest akcja powszechna i solidarna, zmiana zaś jest warunkiem przetrwania. Jak wiemy – udało się. Ale nie ma co się oszukiwać, że ten stan mógł trwać po odzyskaniu niepodległości”⁸. Sensowna zmiana w obliczu niebezpieczeństwa i ograniczonych warunków rozwoju i wzrostu. Planowana idea solidarności tworzyła zręby nowoczesnego państwa, ale także przyczyniała się do opierania na wspólnocie wszelkich grup będących za zmianami.

7 *Głosy w sprawie interdyscyplinarności...*, dz. cyt., s. 269.

8 Debata Jana Nowaka-Jeziorańskiego, *O Solidarności*, s. 22, https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/broszura_debata_o_solidarnosci.pdf (3.05.2021).

Programowe działania odnajdujemy na wszystkich poziomach zaangażowania. Kiełkująca społeczna współodpowiedzialność przyczyniała się do wszelkich zrzeseń i wdrażania celowego działania w codzienności. Widać te tendencje m.in. w grupie studentów. „Podejmując zagadnienie solidarności w wymiarze międzyosobowym [...], należy podkreślić, że była ona niejako wymogiem niezbędnym do powstania zrzeszenia. Solidarność była potrzebna zrzeszeniu dla zachowania jego autonomii i podmiotowości oraz jako antidotum na umasowienie i anonimowość. Solidarność między poszczególnymi studentami w wymiarze «ja-ty» podkreślała i stanowiła o więzi między tymi młodymi ludźmi. Cała ówczesna egzystencja studencka miała właściwy sobie wymiar wspólnotowy – społeczny”⁹. Solidarność jest jedną z głównych zasad i pobudek inicjujących ludzkie podejście do rzeczywistości.

Solidarności jako zasada ludzkiego życia

Istotą ludzkiego bytu jest przekraczanie siebie, szukanie nowych rozwiązań. Można solidarność traktować jako służbę wobec innych. „Przykładem solidarności heroicznej są święci, których wiara inspirowała do bezgranicznego poświęcenia się w służbie bliźnim. Wspólnota Kościoła katolickiego także jest oparta na idei solidarności. «W świetle wiary solidarność zmierza do przekraczania samej siebie, do nabrania wymiarów specyficznie chrześcijańskich całkowitej bezinteresowności, przebaczenia i pojednania» (*Sollicitudo rei socialis*, nr 40)”¹⁰. Solidarność może być rozumiana jako chęć bezinteresownej pomocy w ramach akcji charytatywnej, jak i pomoc w przypadku zdarzeń, które domagają się specjalistycznych programów i włączania się w „perspektywy antydyskryminacyjne, programy przeciwdziałania przemocy, działania edukacyjne”¹¹. Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej wymienia szereg wyzwań demograficznych, a także wezwanie do „solidarności międzypokoleniowej”¹².

9 *Solidarność. Ludzie i idee*, red. M. Górka, Koszalin 2012, s. 55–56.

10 S. Kowalczyk, *Solidarność jako zasada życia społecznego w nauczaniu Jana Pawła II*, s. 15, http://www.annalesonline.uni.lodz.pl/archiwum/2011/2011_01_kowalczyk_13_19.pdf (4.05.2021).

11 Por. *Siła, odwaga, solidarność. Upelnomocnienie jako skuteczna strategia przeciwdziałania przemocy wobec kobiet i dziewcząt i innej przemocy ze względu na płeć. Podręcznik dla organizacji i instytucji*, Kraków 2016, https://www.swsm.pl/files/standardy_antydyskryminacyjne/Upelnomocnienie_jako_strategia_przeciwdziaania_przemocy_wobec_kobiet_i_dziewczat.pdf (4.05.2021).

12 Por. Dziennik UE, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:074E:0019:0034:PL:PDF> (4.05.2021).

Coraz częściej w relacjach biznesowych odkrywa się znaczenie tzw. solidarności biernej, także w obliczu komplikacji w wymianie usług, spłaty należności i pozostawania dłużnikiem. „Jeżeli chodzi o skutek prawny zdarzeń następujących między jednym z dłużników a wierzycielem, należy ogólnie odnotować dopuszczalność indywidualizacji położenia prawnego każdego z dłużników. Przyjmowano występowanie takich zdarzeń zwalniających, które dotyczą wyłącznie jednego z nich”¹³. Solidarność jest zasadą, która ułatwia życie i wpływa na pomyślność ludzkich umów i społecznych przedsięwzięć.

Solidarność jest celem, aby go osiągnąć, potrzebne są odpowiednie środki. „Można go osiągnąć nie poprzez dociekania, lecz za pomocą wyobraźni, imaginacyjnej zdolności dostrzegania w obcych nam ludziach cierpiących bliźnich. Solidarności nie odkrywa się dzięki refleksji, lecz stwarza się ją. Stwarza się ją poprzez uwrażliwienie nas na poszczególne przypadki cierpienia i upokorzenia obcych nam osób. Takie uwrażliwienie sprawia, że trudniej jest zbyć różniących się od nas ludzi stwierdzeniem: «Oni nie odczuwają tego tak jak my» albo «Cierpienie będzie istnieć zawsze, a więc dlaczego nie pozwolić im cierpieć?»”¹⁴. Solidarność wpisuje się w zasadę ludzkiego życia i współbywania z innymi. Zasadność i możliwości opowiedzenia się za innymi osobami staje się koniecznością. Uniwersalność solidarności jako wartości moralnej i postawy życiowej możliwa jest dzięki męstwu. „Męstwo jako opiekuńcza cnota moralna wymaga od człowieka częstego stawania do walki w obronie jednych ludzi przeciw innym, którzy z tamtymi walczą”¹⁵. Solidarność realizująca się w życiu ludzkim jest obowiązkiem stawania po stronie atakowanych. Solidarność oprócz zasady i powinności ludzkiej jest także zadaniem.

Solidarność jako zadanie

Odpowiedzialność za inne osoby realizuje się poprzez uczestnictwo w życiu społecznym. „Solidarność powstrzymuje się niekiedy przed przejmowaniem czyichś obowiązków, gdyby to oznaczało naruszenie tej odpowiedzialności. Chodzi o to, że każdy człowiek musi najpierw sam przyjąć odpowiedzialność za siebie, a dopiero wtedy, kiedy sam sobie nie radzi powinno mu się pomóc.

13 M. Berek, *Solidarność bierna w stosunkach dłużników z wierzycielami*, s. 16, https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/bitstream/handle/item/42769/Berek_Solidarnosc_bierna_w_stosunkach_dluznikow_2014.pdf?sequence=2&isAllowed=y (4.05.2021).

14 R. Rorty, *Przygodność, ironia i solidarność*, tłum. W. Popowski, Warszawa 2009, s. 17.

15 *Ruch solidarności wobec stanu wojennego. Antynomia wartości*, red. M. Jabłoński, J. Sadowski, Kraków 2012, s. 73.

Odpowiedzialność w duchu miłości oznacza bowiem, że nie można nikogo zniewalać, niszczyć jego możliwości osobistego rozwoju, że nie można odbierać mu szansy własnej odpowiedzialności za siebie¹⁶. Solidarność jest więc obowiązkiem osobistym, w jego wypełnianiu bez wyraźnych przesłanek nie należy wyręczać. Istnieje jednak pewien rodzaj solidarności jako zadania, które jest związane z przemianami społecznymi.

Za często dzisiaj używa się słowa solidarność. „Dzisiejsze nadużywanie terminu «solidarność» nie wydaje się wynikiem ekspansji więzi solidarności, lecz raczej wyrazem jej wyjątkowo silnie odczuwanego deficytu. Tęsknimy za poczuciem bliskości, przynależności i związanego z nimi bezpieczeństwa, a tęsknotom tym towarzyszy niepewność odnośnie kształtu przyszłości¹⁷. Zmieniający się świat i pewnego rodzaju przyspieszenie często wypełnia „udawana solidarność”, która nie jest zadaniem, ale zbywaniem¹⁸.

Mimo to idea o tożsamości człowieka jako bytu realizującego się zadaniowo istnieje w różnych systemach i zorganizowanych społecznościach. „W nauczaniu społecznym Kościoła solidarność określa się jako zasadę ontologiczną i powinnościową. Zapisana jest bowiem w rozumnej naturze człowieka jako konsekwencja jego społecznej natury. Ludzka natura pełna jest potencjalności, możliwości, talentów, które należy rozwijać [...]. Istota życia społecznego polega zatem na «dawaniu i braniu»¹⁹. Zadanie bycia solidarnym polega więc na wytwarzaniu i odbieraniu pewnych nieskonkretyzowanych dóbr, które mają wnosić coś nowego i osobistego w budowanie świata.

Wymiana pewnych zmiennych jest zatem kluczem na realizację zadania, które wynika z solidarności. „Wymiana ta może dokonywać się między osobami, między jednostką a grupą oraz odwrotnie – między grupą a jednostką. W tych trzech wymiarach człowiek obdarowuje i jest obdarowany, świadczy pomoc i z tej pomocy korzysta. W nich realizuje się solidarność, która jest konsekwencją jego społecznej natury²⁰. Solidarność jest zatem częścią ludzkiej natury i konstrukcji społecznej. Nieleżenie od rodzaju wymiany następującej przekaz pewnych działań, wartości czy inicjatyw twórczych.

W każdej ludzkiej społeczności pojawiają się powinności i zadania, jakie członkowie tych społeczności mają wypełniać i realizować dla dobra całości:

16 J. Nagórny, *Odpowiedzialni za przyszłość*, Lublin 2007, s. 279–280.

17 *Solidarność i kryzys zaufania*, red. J. Kołtan, Gdańsk 2014, s. 147.

18 Por. *Solidarność i kryzys zaufania*, dz. cyt., s. 147.

19 *Solidarność. Ludzie i idee*, red. M. Górka, Koszalin 2012, s. 54–55.

20 *Solidarność. Ludzie i idee*, dz. cyt., s. 55.

„Każdy członek wspólnoty jest odpowiedzialny z jej dobro wspólne i zarazem każda wspólnota jest współodpowiedzialna za powodzenie poszczególnego człowieka. Powodzenie jednostki i dobro wspólne wzajemnie się warunkują. Nasze powinności można więc rozważać w trzech wymiarach, w których realizowane jest dobro jednostek i społeczeństwa:

- w wymiarze jednostkowym «Ja»–«Ty»;
- w wymiarze jednostka–społeczeństwo;
- w wymiarze społeczeństwo–jednostka”²¹.

Osoba realizuje się zatem na różnych polach aktywności jednostkowej, społecznej i wielowymiarowej. Solidarność jest przejawem obecności człowieka i realizacji jego zadań wobec innych. „Co więcej: jest warunkiem niezbędnym autentycznego bycia człowieka w tej specyficznej siatce relacji, jaką stanowi społeczność. W tym znaczeniu osoba niesolidarna nie należy w pełni do wspólnoty ludzkiej, nie uczestniczy w niej [...]. Na bycie solidarnym składają się dwie postawy. Pierwsza to właśnie postawa solidarności, druga – sprzeciwu [...]. Solidarność i jak cień idący za nią sprzeciw. Awers i rewers tej samej postawy – postawy człowieka uczestniczącego w sposób autentyczny we wspólnocie. Musi on być w każdej chwili gotów – jako obywatel, pracownik czy mieszkaniec osiedla – do stanięcia solidarnie po czyjejś stronie lub zaprotestowania w obronie kogoś albo czegoś. Mowa tu o stronie potencjalnej raczej niż aktualnej życia społecznego. Chodzi o gotowość działania”²². Bierność zatem wyklucza zadaniowość. Warunkiem realizowania solidarności jest praca na jej rzecz i świadomość tego, że bez niej nie ma mowy o zaistnieniu postawy związanej z wartościami ogólnoludzkimi. Solidarność staje się coraz bardziej istotna w kontekście problemów społecznych i narastania zagrożeń związanych z bezpieczeństwem²³.

Solidarność globalna

Bezpieczeństwo i ład w sensie globalnym zawierają w sobie wysiłki na rzecz wsparcia środowiska naturalnego i solidarności z ekologią, a także ekonomiczne rozdysponowanie środków wobec wyzwań jakie stawia przyszłość. Mimo,

21 *Solidarność. Ludzie i idee*, dz. cyt., s. 55.

22 W. Chudy, *Cztery postawy*, „Forum Akademickie”, <https://forumakademickie.pl/fa-archiwum/archiwum/98/2/artykuly/25-felieton.htm> (5.05.2021).

23 Por. *Bezpieczeństwo człowieka a solidarność*, red. E. Jarmoch, A. Świdzki, I. Trzpił, Siedlce 2013, s. 9 (Monografie, 142).

że jesteśmy podzieleni, do granic wypierania siebie wzajemnie to jednak tęsknimy z jednością²⁴. Rośnie świadomość wzajemnej odpowiedzialności za siebie i losy innych ludzi. „Obecnie – zauważa papież – w następstwie «rosnącej świadomości współzależności między ludźmi i narodami» solidarność stała się «postawą moralną i społeczną». W tym momencie solidarności nie można już pomylić z «nieokreślonym współczuciem czy powierzchownym rozrzewnieniem wobec zła dotykającego wielu osób, bliskich czy dalekich». Przeciwnie, jest to «mocna i trwała wola» angażowania się na rzecz «dobra wspólnego», czyli dobra wszystkich i każdego, *wszyscy* bowiem jesteśmy naprawdę odpowiedzialni za «*wszystkich*»²⁵. Świadomość tej postawy była już wcześniej przedmiotem badań naukowców. Świadomość społeczna wyznacza zarówno postawy ludzkie, jak i codzienne sposoby interpretowania świata²⁶. Dzięki interpretacji zawierającej budowę solidarnego ładu społecznego możliwe jest balansowanie i równowaga między tym, co indywidualne, a tym, co wspólnotowe²⁷.

Globalne rozumienie powiązań ze światem obliuguje do pamięci o obowiązkach wobec innych osób, do których mamy dostęp na całym świecie. „Solidarność wewnątrzspołeczna i solidarność międzynarodowa są konieczne, gdyż wymaga tego współzależność współczesnego świata: gospodarcza, kulturowa, polityczna i religijna. Realną alternatywą solidarnego współdziałania osób i państw jest atomizacja życia społecznego, a nawet jego anarchizacja [...]. Etyczny aspekt solidarności domaga się «skutecznego poszukiwania właściwych instytucji oraz właściwych mechanizmów» dla efektywnego współtworzenia dobra wspólnego społeczeństw²⁸. Solidarność globalna przypomina o nieprzemijającej wartości drugiego człowieka, którą odnaleźć można w twarzy, która nie jest statystyką i wymyka się typologii²⁹. Ze względu na globalizację podkreśla się wpływ i współzależność ludzi i narodów, zwłaszcza w obszarach ekonomii, kultury, polityki i religii³⁰.

24 Por. G. Ryś, *O bliskości. Jak żyć razem w podzielonym świecie*, Kraków 2021, s. 93.

25 B. Sorge, *Wykłady z katolickiej nauki społecznej od Ewangelii do cywilizacji miłości*, https://opoka.org.pl/biblioteka/I/IK/kns_wyklady_o8.html (4.05.2021).

26 Por. I. Krzemiński, *Czy Polska po Solidarności? Treści świadomości społecznej i postawy ludzi*, Warszawa 1989, s. 4.

27 Por. *Braterstwo i pacyfizm a demokracja*, red. A. Kryniecka, T. Mędzelowski, Białystok 2015, s. 87.

28 S. Kowalczyk, *Solidarność jako zasada życia społecznego w nauczaniu Jana Pawła II*, s. 15, http://www.annalesonline.uni.lodz.pl/archiwum/2011/2011_01_kowalczyk_13_19.pdf (4.05.2021).

29 Por. S. Randeria, *Solidarność w świecie globalnych powiązań*, w: *Solidarność, demokracja, Europa*, red. B. Kerski, J. Kołtan, Gdańsk 2020, s. 196.

30 Por. K. Ryczan, J. Ostrowski, L. Skorupa, T. Gorłowski, *Kompendium nauki społecznej Kościoła*, Kielce 2005, s. 289.

Solidarność międzynarodowa jest obecna w działaniu, a mobilizacja miliona osób wpisuje się w rozumienie świata jako miejsca, w którym możliwy jest sprzeciw wobec wydarzających się problemów, tragedii itp. Przykładem jest działalność ludzi po zawaleniu się fabryk odzieżowych w Bangladeszu. „Oprócz składania podpisów, aktywiści z całego świata zorganizowali w geście solidarności z ofiarami tragedii serię happeningów i akcji ulicznych mających przekonać popularne marki do zagwarantowania bezpieczeństwa w fabrykach oraz do wypłaty odszkodowań poszkodowanym”³¹. Reakcje na wydarzające się w świecie wydarzenia możliwe są dzięki solidarnej komunikacji społecznej. To globalne podejście do człowieka i jego praw oraz przywilejów, a także wychylenie ku innym powoduje, że w przestrzeni komunikacji możliwa jest solidarność.

Komunikowanie się globalne jest okazją do okazywania globalnej solidarności. „A każda komunikacja interpodmiotowa jest ze swej natury nie tylko relacją, odniesieniem, przekazem, wymianą czegoś, informowaniem, procesem społecznym itp., ale jest również procesem komunikowania się osób, zawierającym elementy daru, do których możemy zaliczyć m.in.: charakter samego aktu darowania, intencję, motywację przekazu, otwartość i wolność przyjęcia daru, szeroko rozumianą wzajemną afirmację osób [...]. Zaufanie jest relacją komunikacyjną osób”³². Jest więc relacją związaną z solidarnością globalną, z zainteresowaniem międzynarodowym przekraczającym kontynenty i kilometry, a pozostającą w pełni ludzką możliwością dialogu i komunikowania solidarności, wsparcia oraz obdarowywania możliwą pomocą. Pomoc ta jest niekiedy obowiązkiem i funkcjonuje na zasadzie zobowiązania do uwzględnienia interesów innych, w tym do zapewnienia im wsparcia³³. Globalna „kultura solidarności” jest przejawem etyki gospodarowania światem i jego dobrami wraz z jego ograniczeniami. O „kulturę solidarności” upominał się m.in. Jan Paweł II. „Program kultury solidarności nie tylko był aprobatą Solidarnościowego ruchu, lecz adresowany jest do społeczeństw, które w pogoni za zyskiem i coraz bardziej wyrafinowaną konsumpcją stały się kolekcją zatimizowanych i zateimizowanych indywiduów. Kultura solidarności, uznająca realną partycypację, jest panaceum na alienację człowieka ze

31 *Globalna praca – globalna solidarność*, red. M. Huma, tłum. I. Bojadziejewa, Kraków 2013, s. 43.

32 M. Drożdż, *Komunikować ludzki etos*, Kraków 2018, s. 42.

33 Por. A. Potyrała, *Kryzys migracyjny 2015+. Między solidarnością a partykularyzmem*, Poznań 2019, s. 21.

wspólnoty”³⁴. Wspólnota globalna jest przestrzenią do zawalczenia o sprawy człowieka, ale także o sprawy, które z człowiekiem są związane i od niego zależą, jak na przykład ekologia czy bardziej humanitarne prawa i personalne traktowanie osób i ich interesów.

Solidarność międzyludzka i międzynarodowa jest naturalną cechą osób. Postęp rozumiany jako powiększanie dóbr przy jednoczesnym regresie społecznym niweczy ludzką solidarność³⁵. Rozumienie rozwoju jest współmierne z rozumieniem solidarności globalnej. Gdy jest rozwój, a jednostki przy tym cierpią, wtedy niweczą się zdolności natury ludzkiej, zaprzepaszczane są obszary konieczne dla właściwego funkcjonowania osób, jak uwzględnienie wymiaru społecznego, kulturowego, duchowego, ekonomicznego wraz z odpowiednim podziałem środków potrzebnych do życia.

Globalne zapatrywanie solidarności wynika z istoty tej postawy (wartości, zadania) i możliwych działań, które można wybudować na jej bazie.

Podsumowanie

Nie istnieje jedna definicja solidarności. Dostępne są nam różne ujęcia rzeczywistości kryjącej się pod tym terminem. Interpretacje idą wedle zapatrywań danego przedmiotu badań lub też autorów z danych dziedzin.

Interdyscyplinarne podejście pozwala na korzystanie z dorobku innych nauk, a także na dialog z tymi naukami. Różne gałęzie wiedzy i naukowcy reprezentujący różne dyscypliny rozwijają dyskurs o interesujące tematy i wnioski na temat solidarności.

Aby mówić o „człowieku w relacji do” należy zauważyć przestrzeń międzyludzką, międzypokoleniową, przestrzeń, w której ludzie stykają się ze sobą. Przestrzeń ta jest przestrzenią dialogu i potencjalną możliwością na solidarność. Przebywanie między sobą, współlistnienie – zarówno realne, jak i wirtualne, w aspekcie wspólnotowym, jak i indywidualnym – pozwala na wymianę i obdarowywanie. A komunikacja ta pozwala na rozumienie całej rzeczywistości jako tworzywa i niejako płót na solidarność.

Pojęcie solidarności opiera się na łacińskim słowie „solidus”, które zawiera w sobie postulat całości, niewzruszoności, stabilności, która pozwala na

34 *Etyka gospodarowania. Uniwersalizm Jana Pawła II i Solidarności*, red. T. Grabińska, M. Zabierowski, Wrocław 2009, s. 145.

35 *Idea solidarności w kontekstach filozoficzno-historycznych*, red. D. Dobrzański, A. Wawrzynowicz, Poznań 2006, s. 97.

budowanie. Gdy fundament jest stabilny i masywny, możliwe jest tworzenie. Gdy solidarność jest podłożem, możliwe jest traktowanie jej interdyscyplinarnie i wielowymiarowo.

Interdyscyplinarna solidarność związana jest z jej możliwościami. Solidarność – oprócz tego, że jest jedną z zasad ludzkiego życia – może stać się programem, zadaniem i może nabrać charakteru globalnego.

Laickie i chrześcijańskie zakresy rozumienia solidarności są ze sobą związane, ale różnią się pobudkami i źródłami do tworzenia przestrzeni i postaw solidarnych. Solidarność jest elementem postępu, ale także narzędziem. Jako narzędzie solidarność jest głosem sprzeciwu i postawą, która odnosi się do obrony zagrożonych osób i interesów tych osób.

Różne rodzaje solidarności odwołują się do przyszłości i działań, które w dalszej perspektywie mają na celu kształtowanie dobra wspólnego, partnerstwa, ładu społecznego, zabezpieczenia zasobów koniecznych do życia i rozwoju w bezpiecznych warunkach. Całościowe, integralne i interdyscyplinarne podejście do solidarności pozwala na odniesienie się do niej jako tworu, który jest ideą, działalnością człowieka, która wciąż się tworzy i zmienia.

Solidarność odnosi się do globalnego oglądu rzeczywistości. Pojawia się coraz więcej możliwości łączenia osób z różnych części świata i kultur, zatem można obecnie odwoływać się do solidarności całej ludzkiej rodziny. Solidarność jako program jest sposobem na rozwój ludzkich społeczności. Wszelkie idee laickie i chrześcijańskie domagają się realizowania solidarności jako programu, który można projektować i ulepszać.

Koncepcja solidarności jako zasady ludzkiego życia jest dynamicznym postrzeganiem osoby ludzkiej, jak i jej przyszłości, o którą rozgrywa się już teraz walka. A do walki tej konieczny jest program i jego realizacja. Solidarność i jej interdyscyplinarne wychylenie to przyczyny nabierania przez ludzkość mądrości, której celem jest współodpowiedzialność za innych.

Odpowiedzialność za innych nie pozwala na zarzucanie solidarności albo oddzielanie jej od miłości czy znajomości drugiego człowieka. Ksiądz profesor Wojciech Węgrzynek przypomniał w kolejnym dniu obrad, że solidarność domaga się „znajomości drugiego człowieka”.

Solidarność w rozumieniu interdyscyplinarnym jest rozumieniem solidarności jako pojęcia uniwersalnego i związanego z niezaprzeczalną godnością człowieka w jego relacjach międzyludzkich i międzynarodowych. Rozszerzanie granic dokonuje się także poprzez rozumienie wiary, która przekracza nasz krąg kulturowy i społeczny. Obecnie występują tendencje

mające na celu odrzucenie wszelkich uprzedzeń na rzecz innych osób. Pojęcie solidarności odwołuje się do postawy będącej wynikiem pewnego programu, ale także do wartości i korzyści wypływających z możliwości łączenia się i wymiany z innymi stanowiskami i reprezentantami innych punktów widzenia.

Solidarność jest pojęciem interdyscyplinarnym, wielowymiarowym, spotykanym w różnych kontekstach. Jest to termin, który łączy osoby bez względu na reprezentowaną dziedzinę naukową czy wyznanie, jest to zasada teoretyczna i praktyczna. Termin ten ma szerokie zastosowanie i jest powszechnie używany w przypadku wąskich zagadnień i opracowań.

Uniwersalność i powszechność zastosowania pojęcia solidarności w odniesieniu do problemów społecznych i porządku międzynarodowego pozwalają domniemywać, że korzystanie z dorobku wielu nauk i naukowców reprezentujących różne gałęzie wiedzy czyni je użytecznym, wielowymiarowym oraz ciekawym badawczo.

Na przykład interdyscyplinarne systemy przeciwdziałania przemocy czy stwarzania bezpieczeństwa wymagają solidarności wielu sektorów. Rys charakterystyczny to łączenie tego terminu z rzeczywistością zakładającą działanie lub rozpatrywanie teoretyczno-praktyczne jakiegoś problemu. Kierunek i cel solidarności zazwyczaj dotyczą tego samego podmiotu, jest nim człowiek, jego dobro, a także przedsięwzięcia i projekty mające na celu wszechstronne polepszenie jego sytuacji.

Solidarność jako pojęcie uniwersalne występuje w całej przestrzeni życia publicznego i jest różnie realizowane. Jako zasada życia społecznego, ekonomicznego, politycznego, międzynarodowego itd. generuje korzyści i nowe strategie działania. Działalność ludzka nacechowana solidarnymi przesłankami otwarta jest na tzw. dobro wspólne. Intencjonalne działania o charakterze wielowymiarowym przyczyniają się do budowania dyskursu naukowego.

Solidarność jako ontologiczna przesłanka człowieka obowiązuje wszystkie osoby i buduje społeczeństwa. Solidarność w ujęciu interdyscyplinarnym realizuje się w relacji do człowieka i wobec pewnych wartości. Jako pojęcie interdyscyplinarne używa się go nie tylko w odniesieniu do międzyludzkich solidarności, ale także wobec solidarności ze środowiskiem naturalnym. Jako aspekt prawny występuje w dokumentach Unii Europejskiej, gdzie pomimo wielokierunkowego wymiaru zakłada również odpowiedzialność za drugiego człowieka.

Interdyscyplinarna właściwość solidarności ujawnia się m.in. jako zasada partnerskiego działania, stanowi formę ludzkiego życia, rozpatrywana jest ze względu na studia z wielu dziedzin – od filozofii po szukanie etycznych postaw postępowania człowieka wobec rzeczywistości zarówno z perspektywy chrześcijańskiej, jak i laickiej.

Bibliografia

- Bełch K., *Katolicka nauka społeczna*, Kielce 2007.
- Berek M., *Solidarność bierna w stosunkach dłużników z wierzycielami*, https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/bitstream/handle/item/42769/Berek_Solidarnosc_bierna_w_stosunkach_dluznikow_2014.pdf?sequence=2&isAllowed=y (4.05.2021).
- Bezpieczeństwo człowieka a solidarność*, red. E. Jarmoch, A. Świdorski, I. Trzpił, Siedlce 2013 (Monografie, 142).
- Braterstwo i pacyfizm a demokracja*, red. A. Kryniecka, T. Mędzelowski, Białystok 2015.
- Chudy W., *Cztery postawy*, „Forum Akademickie”, <https://forumakademickie.pl/fa-archiwum/archiwum/98/2/artykuly/25-felieton.htm> (5.05.2021).
- Debata Jana Nowaka-Jeziorańskiego, *O Solidarności*, https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/broszura_debata_o_solidarnosci.pdf (5.05.2021).
- Dobrzański D., *Zasada solidarności. Studium z filozofii społecznej*, Poznań 2013.
- Drożdż M., *Komunikować ludzki etos*, Kraków 2018.
- Dziennik Unii Europejskiej, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:074E:0019:0034:PL:PDF> (5.05.2021).
- Etyka gospodarowania. Uniwersalizm Jana Pawła II i Solidarności*, red. T. Grabińska, M. Zabierowski, Wrocław 2009.
- Globalna praca – globalna solidarność*, red. M. Huma, tłum. I. Bojadziejewa, Kraków 2013.
- Idea solidarności w kontekstach filozoficzno-historycznych*, red. D. Dobrzański, A. Wawrzynowicz, Poznań 2006.
- Kowalczyk S., *Solidarność jako zasada życia społecznego w nauczaniu Jana Pawła II*, http://www.annalesonline.uni.lodz.pl/archiwum/2011/2011_01_kowalczyk_13_19.pdf (4.05.2021).
- Krzemiński I., *Czy Polska po Solidarności? Treści świadomości społecznej i postawy ludzi*, Warszawa 1989.
- Krzemiński I., *Solidarność. Niespełniony projekt polskiej demokracji*, Gdańsk 2013.
- Głosy w sprawie interdyscyplinarności. Socjologowie, filozofowie i inni o pojęciach, podejściach i swych doświadczeniach*, red. J. Kurczewska, M. Lejzerowicz, Warszawa 2014.

- Nagórny J., *Odpowiedzialni za przyszłość*, Lublin 2007.
- O solidarności wielką i małą literą pisanej*, red. M. Krzysztofiński, G. Ostasz, J. Stecko, Rzeszów 2019.
- Potyrała A., *Kryzys migracyjny 2015+. Między solidarnością a partykularyzmem*, Poznań 2019.
- Rorty R., *Przygodność, ironia i solidarność*, tłum. W. Popowski, Warszawa 2009.
- Ruch solidarności wobec stanu wojennego. Antynomia wartości*, red. M. Jabłoński, J. Sadowski, Kraków 2012.
- Ryczan K., Ostrowski J., Skorupa L., Gorłowski T., *Kompedium nauki społecznej Kościoła*, Kielce 2005.
- Ryś G., *O bliskości. Jak żyć razem w podzielonym świecie*, Kraków 2021.
- Sadowski T., *Wielkopolskie Centrum Ekonomii Solidarności jako wzór działania partnerskiego*, Poznań 2012.
- Sandel M., *Tyrania merytokracji. Co się stało z dobrem wspólnym*, tłum. B. Sałbut, Warszawa 2020.
- Siła, odwaga, solidarność. Upelnomocnienie jako skuteczna strategia przeciwdziałania przemocy wobec kobiet i dziewcząt i innej przemocy ze względu na płeć. Podręcznik dla organizacji i instytucji*, Kraków 2016, https://www.swsm.pl/files/standardy_antydyskryminacyjne/Upelnomocnienie_jako_strategia_przeciwdziaaania_przemocy_wobec_kobiet_i_dziewczat.pdf (5.05.2021).
- Solidarność, demokracja, Europa*, red. B. Kerski, J. Kołtan, Gdańsk 2020.
- Solidarność i kryzys zaufania*, red. J. Kołtan, Gdańsk 2014.
- Solidarność jako zasada działania Unii Europejskiej*, red. C. Mika, Toruń 2009.
- Solidarność. Ludzie i idee*, red. M. Górka, Koszalin 2012.
- Solidarność zasadą życia społecznego*, red. M. Krąpiec, Tarnowskie Góry 2000.
- Sorge B., *Wykłady z katolickiej nauki społecznej od Ewangelii do cywilizacji miłości*, https://opoka.org.pl/biblioteka/I/IK/kns_wyklady_o8.html (4.05.2021).
- Sowa J., *Solidarność 2.0, czyli demokracja jako forma życia*, Warszawa 2019.
- Teutsch A., *Siła, odwaga, solidarność. Upelnomocnienie jako skuteczna strategia przeciwdziałania przemocy wobec kobiet i dziewcząt i innej przemocy ze względu na płeć*, Kraków 2016.
- Waleszczuk Z., *Globalizacja solidarności. Solidarność odpowiedzią na wyzwania procesów globalizacji w świetle nauczania społecznego Jana Pawła II*, Wrocław 2006.
- Waleszczuk Z., *Solidarność w nauczaniu Jana Pawła II. Znaczenie pryncypium w świetle encyklik społecznych*, Kraków 2014.

Abstrakt

Solidarność jako pojęcie interdyscyplinarne. Różne szkice solidarności

Pojęcie solidarności występuje w wielu dziedzinach wiedzy, jednakże odnosi się do różnych znaczeń. Termin ten odnosi się do szeregu sensów i znaczeń, które mogą współistnieć i się uzupełniać. Interdyscyplinarność tego słowa pozwala na budowanie i szukanie inspiracji przez osoby zajmujące się odrębnymi zagadnieniami. Różne rodzaje solidarności mogą przyczyniać się do budowania: partnerstwa, dobra wspólnego, dialogu, ładu społecznego, wzajemnych odniesień czy zabezpieczenia zasobów koniecznych do życia i rozwoju. Solidarność rozumiana interdyscyplinarnie jest postawą globalnego rozumienia świata i wartości, przekracza różnice wynikające z kultury, rasy czy religii. Koncepcja solidarności związana jest z dynamicznym rozumieniem osoby i jej przyszłości.

Słowa kluczowe

solidarność, interdyscyplinarność, termin, postawa, pojęcie